КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review Lwiw — Poland
ul. Technicka, 1.

Ч. 12.
ГРУДЕНЬ
1937.
РІЧНИК X.

НА ОКРАЯХ ДНІВ

ЩО НА ЦЕ ПОЛЬСЬКІ КООПЕРАТОРИ!

На Волині зайшли нові факти нарушення самоуправи українських кооператив. Що правда, від славного „дубенського права", особливо по примусовім відлученню волинсько-поліських кооператив від Ревізійного Союзу Українських Кооператив у Львові, не вгавала акція проти українських кооперативних установ. Факти натиску з боку поліції і старостів на українські кооперативи, щоби вибирали Поляків до своїх завідуючих орґанів, щоби фузіонувалися з польськими кооперативами, заводили польське урядування і т. д. були на денному порядку і їх без ліку наводила щоденна і тижнева українська преса. Одначе тепер адміністрація хапається ще радикальнішого засобу: починається просто розвязування українських кооператив з чисто національно-політичних мотивів. „Господарсько-Кооперативний Часопис" в числах 45 і 46 реєструє цілий ряд фактів походу адміністраційних орґанів проти тих волинських молочарських кооператив, які доставляють масло до Маслосоюзу у Львові.

Районова Молочарня у Княгинінку луцького повіту зістала зліквідована розпорядком староства в Луцьку після того, як не хотіла виконати бажання старости що до зірвання торговельних зносин з Маслосоюзом. При нагоді інтервенції в старостві почули представники молочарні від віцестарости, що все наладнається, коли Районова Молочарня даватиме масло до польського „Звйонзку Спулдзєльні Млєчарскіх" у Варшаві. Ревідент Союзу Рільничих і Зарібково-господарських копператив п. Душиньскі не скривав, що співчуває вимозі староства. Той-же самий Союз відмовив молочарні затвердження плянів на будову молочарського дому, бо, мовляв, „думка Районової Молочарні є суперечна з думками і плянами Звйонзку". Молочарня в Княгинінку існує від 1933 року, з року на рік виказує швидкий зріст продукції і платила своїм членам за молоко найвищі ціни в околиці — власне дякуючи звязкам з Маслосоюзом.

Так померла многонадійна самопомічна установа, створена і ведена місцевим селянством, при мовчазній згоді Кооперативного Союзу, який піднявся був бути патроном відлу-

ч е н и х від Р С У К українських кооператив на Волині.

Ціла низка доручень з погрозами ліквідації сметанчарень посипалася також на сильну і дуже здорову районову молочарню у Воротневі на Луччині — установу, що обєднує 1596 господарств і за короткий протяг часу зібрала понад 33.000 власного капіталу. Місцева влада не бачить величезних користей, які ця орґанізація самого селянства несе місцевим хліборобам. Все це, як також свою популярність серед населення, вона жертвує на вівтарі (утопійної!) політичної думки про — відсепарування волинського українського життя від галицького! Видає прикази і заборони так, якби адміністрація мала право приписувати громадянам держави, з ким вони мають, а з ким не мають торгувати!

На прикладі Районової Молочарні в Рожицях, теж луцького повіту, показалося знову, як не по громадянськи поводять себе працівники „Звйонзку Спулдзєльні Рольнічих і Зар. Ґосподарчих" по відношенні до приставших до них, (з конечности, не по добрій волі!), українських кооператив. Це такий чудовишний і неймовірний факт, що ми передаємо відповідне місце з допису в ГКЧ в ориґіналі:

»Коли представники Р. М. у Рожицях звернулися з проханням до »Ревізійного Звйонзку« (Спулдзєльні Рольнічих і Заробково-Ґосподарчих) щоб інтервенював перед адміністраційною владою та Хліборобською Палатою у справі затвердження проєкту уладження молочарні та її зареєстрування у Хлібороб. Палаті, то референт молочарського відділу Рев. Звйонзку в Луцьку ревід. Душинский заявив ось що:

»Ми не є ваші адвокати і нічого у вашій справі не будемо робити, тимбільше, що адміністраційна влада має закрити вашу молочарню враз зі збірнями. На відкриття нових збірень Рев. Звйонзек та адміністраційна влада не дозволять (?!). **Також не дозволяємо купувати, ні будувати новий будинок під молочарню, хіба під збірню. Виступіть з »Маслосоюзу« і висилайте масло до Молочарського Звйонзку у Варшаві, бо М. С. не є нашою торговельною централею, ні не погодився вступати в імени нашого Рев. Звйонзку«.**

Здається, не треба ніяких коментарів до такого поведення „патрона" кооператив, який отверто заявляє, що він не є тут на те, щоби бути оборонцем союзних кооператив, (а тільки, треба думати, тим, що має їх довести до ліквідації!).

Запитуємо цілий польський кооперативний світ, як він дивиться на таке поведення підвладних робітників „Звйонзку Спулдзєльні Рольнічих і Заробково-Ґосподарчих"? Зокрема треба би знати:

1. Яку ролю виконують на Волині і Поліссі представники центральних польських кооперативних Союзів?

2. Яке відношення цих представників до тамошніх орґанів адміністрації?

3. Чи польські кооператори похваляють факт позбавлення українських кооператив на Волині і Поліссі їх господарської автономії?

Брак відповіді на ці запити ми мусіли б приняти за мовчазну апробату того стану, який, адміністрація заводить на землях Волині, Полісся й Холмщини — в інтересі штучного поширення впливів польських кооперативних союзів.

Може би забрало в цій справі слово також варшавське „Товариство Кооператистів", яке повинно стояти на стороні правдиво кооперативних метод праці польської кооперації?

ПРОТИУКРАЇНСЬКА АҐІТАЦІЯ.

До сумних фактів переслідування українських кооператив на Волині треба додати ще не менше болючу кривду, яку зазнало волинське українське населення: розвязання луцької філії Товариства „Сільський Господар". Ця орґанізація українських хліборобів була взірцевою у своїм роді і активністю перевищувала усі філії Сільського Господаря в Галичині. Без ніяких сторонніх допомог, виключно з добровільних членських складок це господарське товариство удержувало 3 аґрономів, вело господарський вишкіл селянської молоді, уряджувало досвідні поля, часто видавало навіть свій періодичний аґрокультурний орґан. Треба просто подивляти енерґію цієї самопомічної селянської орґанізації. Товариство розвязано під покришкою,що воно веде протистатутову діяльність, хоч не вказано, в чому ця діяльність мала проявлятися.

Протиукраїнське наставлення орґанів адміністрації починає яркіше проявлятися також на терені Галичини. Нема вже сумніву, що орґани адміністрації в останньому часі починають піддаватися під вплив аґітації націоналістичної частини польського суспільства (спеціяльно т. зв. вшехпольської). Доказом цього є факт, що в ріжних зїздах і нарадах, що відбулися протягом останніх часів, яких предметом було „скріплення польського стану посідання на кресах", ніби то загроженого з українського боку, були — представники воєвідств, староств, поліції і навіть війська, отже чинників, які повинні стояти вище таких акцій і держатися строгої невтральности.

Участь офіційних чинників в цього рода акції перечить дотеперішній традиції помаєвого режіму, який старався відріжняти інтерес держави від вузько націоналістичного інтересу. Ця участь — це „novum" в укладі польсько-українських відносин. Вона мусить загострити національне питання на території заселеній нашим народом, замісць його злагіднювати.

В резолюціях і вимогах тих зїздів і нарад неостаннє місце займають теж господарські справи. У радикальніших з них виступає прямо вимога репресій на наше економічне життя. (Так на-

чебто штучне давлення наших орґанізацій могло чим небудь скріпити польські суспільні орґанізації!). В практиці вже трапляються тут і там, що орґани адміністрації піддаються тим настроям і починають ставити перепони праці наших господарських установ. (Стверджуємо, що поки що це тільки спорадичні випадки). Очевидно, що з добрим розумінням державного інтересу Польщі такі потягнення не мають нічого спільного. Бо сила кожної держави у правоExternal рядности і рівнорядним трактуванню усіх громадян.

10 ЛІТ „КООПЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛИКИ".

Цим випуском закінчуємо 10-ий рік видавання нашого журналу.

Треба сказати щиро, що почин видавання, в наших умовинах, економічно-кооперативного журналу, хочби й ненайбільшого обємом, був доволі сміливий, як з погляду на можливість найдення потрібного континґенту читачів і передплатників, так теж, до певної міри, з огляду на потрібний кадр співробітників часопису. Що мимо цих труднощів експеримент удався, є заслугою і нашого читаючого громадянства і проводу РСУК, видавця журналу і врешті — тих Авторів, прихильників „Кооперативної Республики" — які, почасти зовсім безінтересовно, по части за надзвичайно скромною винагородою за свій труд — засилювали редакційну теку „К. Р." статтями, розвідками, рецензіями, хронікальними доповідями і т. д...

Дякуючи дійсно прихильному відношенню усіх названих чинників „Кооперативна Республика" змогла видержати цілих 10 літ на важній стійці — одинокого теоретично-наукового суспільно-економічного українського місячника по цей бік Збруча. У списку її співробітників находимо майже всіх діячів нашого економічного життя. Ледви чи найдеться український економіст чи економічний публіцист, розуміється поза межами СССР, який не бувби, як не постійним, то хоч принагідним, співробітником нашого журналу. Не було, здається, за цих десять літ — від 1-го січня 1928. до 31. грудня 1937. — ані одної важнішої справи в ділянці національного господарства, яка не булаби предметом обговорення на сторінках „Кооперативної Республики".

Поява „Кооперативної Республики" дала також змогу випустити друком цілу низку книжкових і брошурових публікацій, відбитками з „К. Р.", які хоч частинно виповнювали прогалини в нашій економічно-суспільній літературі. (Хронольоґічний реєстр 17-ти книжкових відбиток з „К. Р." поданий в кінці цього числа. Там теж є список співробітників „Кооп. Республики" за 10 літ існування.)

Усім своїм Прихильникам з рядів своїх поважаних Співробітників та Читачів видавництво журналу складає при цій нагоді щиру подяку.

45 ЛІТ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПРАЦІ.

6. листопада ц. р. святкував наш жіночий світ скромним обходом ювілей 45-ліття громадянської праці Константини Малицької.

Та К. Малицька це не лиш жіноча діячка. К. Малицька (Віра Лебедова) це та скромна особа, що на її літературних писаннях та педаґоґічних статтях виховувалися два покоління нашої молоді: молодь останнього десятиліття перед світовою війною і повоєнна. Скільки то гарних, глибоколюдських почувань виплекали в молодих душах її пісні для молоді і руханкових товариств, її „,Казка наших днів", або пізніші „Школярки пяти частин світа"! Складані нею пісні співали колись на січових та сокільських здвигах, її вірші деклямують залюбки по діточих садках і на кооперативних святах. Яким вогнем горіли наші очі тоді, як ми, дякуючи Вірі Лебедовій, замість безглуздого „сам бандуров став", могли затягти:

»Взявби я бандуру, настроїв заграв,
Щоби голос пісні до небес лунав!
Линулаби пісня мов той цвіт вишень,
Солодка як мрія, палка як вогень!
До борби кріпилаб за добро-красу,
За бездольний нарід, за справу святу!«.

В писаннях Константини Малицької відчувається тепле серце, правдиво демократичне розуміння національних обовязків і щира любов до людини, як такої.

Константина Малицька це правдива суспільничка і цей її суспільницький нерв мусів з неї зробити також кооператорку. Ми бачимо її, як одну з найперших піонірів кооперативного виховання у наших школах, як провідницю одної з найліпше ведених шкільних кооператив (у дівочій школі ім. Шевченка у Львові), як орґанізаторку прегарних кооперативних свят шкільної молоді, для яких сама укладає програми і компонує пісні. (Одну з її кооперативних пісень п. з. „Пісня молодих кооператорів", враз з нотами до неї, вмістив недавно „Господарсько-кооперативний Часопис").

Як зачуваємо, п. К. Малицька, відійшовши від безпосередньо-вчительської праці, задумує працювати над складенням підручника кооперації для народніх шкіл і взагалі над збогаченням нашої, майже неіснуючої кооперативної літератури для молоді. Бажаємо Їй від серця успіхів у цій так потрібній праці!

ЧОМУ БЕЗРОБІТТЯ В ПОЛЬЩІ НЕ МЕНШАЄ.

Вже другу зиму орґанізують власти акцію „Зимової Допомоги". Це стоїть у звязку з тим, що число зареєстрованих безробітних, мимо т. зв. поправи конюнктури, не тільки не меншає, а навіть збільшується з року на рік.

Це явище, на перший погляд незрозуміле, вимагає свого вияснення. Єдину, сяк-так міродайну відповідь може нам дати статистика осіб, занятих у промислі з одної сторони, а статистика приросту населення з другої.

Отож „Малий Статистичний Річник" за 1937 р. подає до нашого відома, що в 1929 році було в польськім промислі занятих 851.000 осіб. Це був рік найвищого підйому продукції в промислі. За цим роком прийшли худі роки крізи, коли то, як прим. у 1934 році число занятих робітників упало було до 586 тисяч. Потім — ступнева поправа, але навіть в цьому, 1937-ому році, пересічне число занятих досягло ледви 762.000 осіб. Отже ще 100.000 осіб менше, як у 1929 році.

А в міжчасі приростало свіже населення — за весь час разом 3 з половиною міліона душ. Кожного року нових парусот тисяч молодих людей збільшували число шукаючих праці, хоч більшість з них, як діти села, оставала в ньому і не попадала в реєстри безробітних.

Держава, при допомозі спеціяльних податків, як Фонд Праці та мобілізації інших грошевих сум, веде щоправда публичні роботи і дає на них в останньому часі заняття пересічно 100.000 особам — головно тим з поміж офіціяльно реєстрованих. Проти 25.000 осіб, які були заняті на публичних роботах в році 1929 — це значний поступ, але в порівнанні до фактичних потреб ринку праці, це надзвичайно мало. Коли тих 100.000 дочислити до 762.000, офіційно занятих у промислі, то дістанемо те число, що мало працю в промислі перед вибухом крізи.

Таким чином цілий природний приріст працездібного населення за час від 1929 року — остає без заняття.

Які грізні перспективи на будуче! Як розвязати питання цього безробіття (якого вже не можна буде оправдувати крізою, бо вона вже кінчиться)?

ПРО БИТТЯ ЖИДІВСЬКИХ ШИБ.

„Торговля і промисл" (ч. 22) реферуючи голос варшавського „Час"-у проти биття шиб Жидам та інших „антисемітських гец", додає від себе:

„З цих слушних думок і нам, Українцям, може дещо придатись. У нас також є „націоналісти", які радикальними засобами хотілиби зменшити розміри жидівської торговлі на нашій національній території, прочищуючи в той спосіб шлях нашій рідній торговлі. Та осягнення цього останнього вимагає мирної праці над вихованням громадянства (консументів), вимагає старанного плекання в ньому господарського патріотизму. „Від нас самих за-

лежить, кому позволимо обслуговуватись і на цьому збогачуватись" — як каже „Час".

„Українське купецтво повинно докладати всіх зусиль, щоб піднести громадянство на вищий рівень господарського патріотизму, причиняючись до того також і своєю солідністю, фаховістю і справною обслугою. Думки, що їх дехто визнає, або їм сприяє, немовби то нагальні антисемітські відрухи (биття шиб, то-що) могли прочистити шлях побідному в'їздові нашого купця до якоїсь місцевости, є не тільки неповажні, але також шкідливі (підкр. Ред. „Кооп. Респ."). Високий рівень українського купця і господарський патріотизм українського консумента — ось що запевнить щораз буйніший розвиток нашої рідної торгівлі."

Як бачимо — чад антисемітських настроїв, який ще недавно був такий густий і задушкивий — розвівається. Треба привітати голос орґану нашого купецтва, який підтверджує думки, що їх завше заступала наша кооперативна преса.

Небезпека зматеріялізовання кооперативного руху.

Старинна приповідка каже: „in corpore sano mens sana". що значить: в здоровому тілі здоровий (зрівноважений) дух. І це є принайменше норма, правило. Ця норма може бути — та й у дійсности часто буває — порушувана. Аджеж в здоровому й дужому тілі може перебувати дурний і огидний дух, як і навпаки, міцну й солідну голову може нести на своїх плечах погане тіло. Може бути також, що тіло розвинеться скорше на шкоду духа, що цей останній цілковито буде опанований тілом, тоді як, по законом розвитку, командна булава мала би належати до голови, до волі.

Так само буває з громадським життям, з суспільною орґанізацією, з кооперативним рухом. Якщо його тіло розростеться на шкоду духа, тоді дух цей можна уважати хорим або зхибленим, чи на шляху до схиблення.

І так в дійсности є, (або може статися) з кооперативною орґанізацією. В моїм „Міжнароднім Кооперативнім Словнику" один зі старих провідників німецької кооперації п. Р. Шлєссер, обговорюючи питання матеріялізму в кооперації, слушно говорить про комерційні нахили, які починають переважати в кооперації; це ми назвемо „матеріялізацією" кооперативного руху, це б то перевагою в ньому комерційної частини над ідейною: ця, будучи цілею, стає засобом.

Очевидно, — треба зорґанізувати економічну базу перед розгорненням діла пропаґанди й виховання. Але ми маємо на увазі випадок, коли ці останні бувають цілком пожертвувані для комерційних інтересів.

Ражучий приклад цього підпорядковання подають нам Сідней і Беатріче Вебби, коли пишуть: „Це насміх долі, коли члени дирекції й службовики кооперативного союзу, не зважаючи на їх важливу ролю — бож вони репрезентують ціль, ідею, рацію існування орґанізації, котрої інші учасники є лише ремісниками й виконавцями — одержують нижчу винагороду від винагороди начальників торговельних чи виробничих відділів не лише в гуртівнях, але й у великих споживчих кооперативах".

На погляд Шлєссера, цей стан річей має скорше капіталістичні, ніж кооперативні прикмети; і це — річ певна — зовсім не є в інтересі кооп. руху. Він пише: „Ми є сторонниками хрестоносного походу на підбій світа, хочемо заступити капіталістичний лад іншим, — але ми падемо, ми губимо себе у прибою тих же капіталістичних хвиль".

Богато разів, як ми предкладали повище питання керівникам кооперативного руху, нам відповідали: це є так тому, що торговельна праця „дохідна", тоді як праця редакторів, пропаґандистів і вихователів не може дорівнювати їй ні відомістю, ні рахунковими вислідами. Вони не наважуються сказати, що вона не поплачує. Тільки їх працю уважається радше певного роду необхідним додатком, дещо подібним до ділу інсератів у великій торговельній фірмі. Ця недотепна й менше практична відповідь добре характеризує фонд думок дуже багатьох наших колеґ-„кооператорів". Це є цілком „капіталістичний" спосіб бачення.

Велика самопожертва кооперативної преси.

П. Р. Шлєссер у цитованій вище статті не згадує про літературне співробітництво в кооперативній пресі. Тоді як редактори майже завше плачені — і це конечна річ, оскільки вони цілком посвячуються свойому завданню, — то співробітники часто працюють „для слави". Навіть така богата кооперативна преса, як великобритійська, не оцінює, як слід, літературної праці. Тільки незначна кількість анґлійської кооперативної преси справедливо оплачує ту працю. З цього наслідок, що велико-британська кооперативна преса диспонує, наприклад, дуже малим числом вартісних письменників. Здібніші журналісти йдуть в табор буржуазної преси, котра краще цінить їх працю і їх талан. В північній Америці, обмивачі возів краще плачені від журналістичної праці, або від праці мало знаних письменників. Щодо американської кооперативної преси, то вона цілком не платить, бо вона бідна; а преса, що не оплачує своїх співробітників, не може не бути нужденною що до якости своїх статтей. І противно, преса, що добре платить, — має право вимагати.

Був час, коли творці, вдохновителі, пропагандисти кооперативного руху працювали безкорисно, як ті старовинні будівничі величавих храмів, що дуже часто вдоволялися скромною винагородою, кладучи над усе релігійний запал і титул доброї слави. Але нині так не є. Люди типу Шарля Жіда, що уважав за злу

майже річ приймати винагороду за деякі писемні праці, подибуються тепер вже надто рідко.

Матеріяльна ситуація теперішніх журналістів не позваляє їм на люксус відкидати винагороду за свою працю. Під цим оглядом капіталістична преса є у вигіднішому положенні; добрими гонорарами вона вміє притягнути до себе талановитих письменників і журналістів; тоді як ми, кооператори, ще не дійшли до того, щоби спонукати великих романописців до написання доброго кооперативного роману, за винятком Еміля Золі, який написав свій великий „Труд", інспірований йому одним зі старих фурієристів Нуаром. Не зважаючи на кілька спроб у цьому напрямі в кооперативній пресі, саме красного письменства бракує кооперативній літературі.

Іґнорантам годі визволитися.

П. Шлєссер ужив інших прикладів з життя нашого руху, щоби вказати на інтелєктуальну апатію, яка панує потрохи всюди, навіть, на жаль, між багатьма адміністраторами і борцями кооп. руху, що — певно — душаться під навалом модерних потреб, але яких погорда до читання і до кооперативної теорії не має собі рівної, хіба що нагадуючи захоплення новітньої молоді спортом і відому загально її нехіть до всього, що торкається громадського та державного життя.

З одного боку кооп. керівники нарікають на членів за те, що вони не знають і не хотять знати матеріяльних користей, які дає їм кооперація, особливо ж товарових зворотів, але з другого боку самі вони, поза комерційними справами, не знають ніяких інших інтересів, цебто по вуха погрузли в матеріялізмі.

Далі, ті, що поводяться як звичайні торгівці — і то погані торгівці, бо не вміють використати для добра кооперативних справ укритих спружин вірности кооперативним засадам, що автоматично визначають кооперативні чини — ті самі кепські духові провідники нарікають на цілковиту нездатність споживачів зрозуміти свій власний матеріяльний і духовий інтерес, звязаний з простеруванням кооператив, що їх вони провадять, — але який не може, хіба, здійснитися інакше, як тільки тоді, коли загал членів стане, через відповідне виховання, правдивими кооператорами, точніше — кооператистами.

Скільки разів рекомендовано, наприклад, місцевим кооперативам, закладати бібліотеки. Але ті, що це роблять, нарікають, що ніхто не читає, згл. не жадає до читання книжок про кооперацію. Натомість залюбки вчащають до кіна та слухають радіо.

Коли ж ті, що перші покликані є поширювати кооперативну ідею в місцевих кооперативах, тоб-то місцеві борці за неї, не інтересуються читанням, то як отже не дивуватися, що матеріялізм робить такий поступ? Річ це непокюча для майбутности, бо в міру того, як матеріяльні інтереси беруть гору теж у керівників руху, ми, замість наближатися до цілі, віддалюємося від неї.

Матеріялізація кооперативного руху мала, в деяких країнах, за наслідок легковаження духової праці — і то з дуже великою шкодою для свого й міжнародного кооперативного руху.

Шарль Жід, найбільший ідеольоґ французької кооперації, добре думав, коли казав, що кооперація не повинна бути лише наукою, але теж зіркою, та коли твердив, що добре би було, якби наші кооперативи не були лише більш-менш добре обставленими крамничками, подібними до крамниць приватників. Він справді, розумів конечність здійснення кооперативного ідеалу шляхом систематичного виховання кооператорів.

Матеріялізація кооперативного руху ще більше поступила наперед від тоді, коли на міжнародньому конґресі у Відні 1930 року виключили почесних членів Міжнароднього Кооперативного Союзу, щоби приподобатися російським комуністам. Це був гучний провал умової праці, що, як ми бачили, мало неаби яке значіння для кооперативного руху.

Метою кооперативної орґанізації є здійснити як найбильше справедливости в господарському житті, увільнивши працівників з оков матерії і капіталу, та скріпити суспільні відносини на моральних основах. Але ми якраз дійшли до противної мети.

Замість панування духа і збільшення нашої влади над матерією — ми, навпаки, улягаємо їй.

Нашому рухові, що пішов, у початках, на увільнення особи людини від рабства капіталу, дуже часто бракує тепер цього післаництва (місії). Танець довкола золотого тельця ми починаємо в новій формі. Позвольте ж нам направити це схиблення.

Ми бємо на алярм не для самого матеріялізму, але з уваги на його наслідки.

За кооперативний спосіб думання.

Можна сказати, що в останньому часі кооперативні орґанізації деяких великих країн стратили, або все більше й більше тратять первісний ентузіязм; що економізм все більш й більш заступає священний вогонь піонірів. Фактом є, що в деяких великих і роскішних кооперативних палатах нашого часу, з їх численними урядовцями, ми не чуємося завше так добре, свобідно і просто, як у скромних колись місцевих кооперативах.

Це пояснюється у великій мірі фактом, що в минулому було більше піонірів, які керувалися ідеєю, чи пак кооперативним ідеалом, — ніж тепер, коли багато пошукує посад задля матеріяльних вигід, що їх вони дають.

Цей сам факт сконстатував теж п. Й. Геслем в біоґрафії, присвяченій одному з анґлійських піонірів Т. Кілену (Killen). І справді в „Cooperative News" з 22. серпня 1931 р. п. Й. Ґеслем пише: „Смерть забрала від нас в п. Кілені одного з останніх представників старої кооперативної школи, що дуже ріжниться від нашого покоління своїм способом думання, характером і побутом. П. Кілен і його співробітники виросли в часі, коли першу ролю відогравала не винагорода, а служення самій справі". Далі — і це

є правда, — п. Геслем признає, що кооперативний рух є тепер масовим рухом, що, як такий, мусить бути відповідно кермований. Тому також він має нахил втрачати, зовсім природно, свій первісний родинний характер і атмосферу братерської співпраці, щоби ставати щораз більше „адміністраційним". І дійсно, що більше кооп. рух росте в ширину, то йому стає тяжче йти слідами ідей і засад перших піонірів.

Очевидно, кооперативна орґанізація, обстрілювана, як є, з одного боку контролею та демократичною й капіталістичною (не завсіди в добрих намірах) критикою, а з другого — конкуренцією „великих капіталістів" — не може, як капіталізм „задохнутися від свого власного перетовщення". Але зате вона переходить тепер небезпеку застрягнення в піску матеріялізму; вона терпить теж іноді на апатію поважного числа членів, що її підтримують лиш так довго, поки бачуть у ній безпосередній, матеріяльний інтерес.

На цю апатію членів, байдужих до загальних зборів, нарікав, перед кількома роками, у тім самім анґлійськім кооперативнім часописі п. Генрі Бровн, в статті під заголовком: „Апатія в нашому русі". Як засіб проти абсентеїзму на загальних зборах, він пропонував кари для відсутніх , зглядно нагороди для учасників.

Ми нічого не маємо завважити проти подібних мір. Але це не є суттєве.

Головна річ у тому, що не тільки провідники руху, але також члени мусіли б бути перейняті кооперативною ідеєю. Кооперативна діяльність мусить охопити людину в цілости. Не мусіло би дійти до того, як це сталося при останніх виборах до парляменту у Великобританії, що значна частина кооператорів, купуючих в кооперативах, голосували проти кооперативних кандидатів. Задля уникнення подібних несподіванок, кооперація повинна заволодіти цілою душею членів.

Щодо цього, то я завважу тільки, що італійський кооператор Ґ. Леонарді в одній зі статтей італійського кооперативного орґану дійшов до того самого висновку. Стаття затитулована: „Кооперація як душевний стан", і зачинається ось яким ствердженням: „В критичних заввагах під адресою споживчої кооперації п. Лябадесса нарікає на брак ентузіязму в кооперативних масах, які керівництво справами кооперації полишають в руках техніків від тих чи інших справ".

П. Лябадесса говорить далі про конечність вербувати керівників зпосеред правдивих кооператорів. Якщо провідникам й начальникам ділів бракує кооперативного духа, або коли вони є кооператорами лише на кінчику свого язика, то-ж як вони можуть перелити кооп. віру в членів!

Навівши згадані слова д-ра Лябадесси, Леонарді сам доходить до такого висновку, що „для того, щоби створити атмосферу віри й відданости, треба передовсім самому мати кооперативну віру. Треба самому стати прикладом завзяття й благородства. Кооперація це душевний

стан, який з дня на день треба практично примінювати, щоби посилювати".

При цій нагоді годиться навести слова Раблє, котрий сказав, що „наука без свідомости — це руїна для душі." Можна перефразувати ці слова Раблє, кажучи, що „наука чи практика без кооперативної свідомости це руїна для кооперації". Додамо ще, що Жід висловив ту саму думку, кажучи: „Коли кооперація це лише торгівля, то це є кепська торгівля".

Містика кооперації.

Віра, що її ми бажали би знайти в усіх наших кооператорах, це саме і є їх віра в самих себе, віра у висліди їх особистої праці. Їх постава не може бути чисто контемплятивною. Щоби бути справжньою, віра мусить бути діяльною.

Чи з того слідує, що кооператори мали би втручатися у працю їх кооп. товариств? Річ ясна — ні! Треба провести формальну ріжницю між орієнтацією й ціллю кооперативного руху з одного боку, а з другого — веденням комерційних справ, що є лише точкою опертя для кооперативного руху.

Що до цієї останньої точки, то здається зайвим є дораджувати членам кооператив стриманність. У них не має ніякого бажання просуватися в керівництво кооператив: боротьба за посади є у них незнана. Бракує радше кандидатів.

Та, на жаль, така сама байдужість проявляється і в ідеольоґічній ділянці. Одначе: „найделікатніші концепції мають лише настільки підстави й правди в собі, наскільки ми завдяки ним стаємо здібні збагатити нашу волю й наше мислення".

Може бути, це є наслідок того, що концепція діла, яке ми маємо виконати, все була аж надто неточна; що вона була часто змінювана; що в кооперації хочеться бачити лише нагоду для заспокоювання матеріяльних інтересів, ми б сказали — еґоїзмів, під маскою солідарности.

Нашою цілею є перетворення господарського світа. Це проголошує наша засаднича декларація; але вона полишає витичений ідеал у неготовому, лиш нашкицованому та ще не оформленому стані. Сьогодня треба ще закінчувати його моделювання й виявлення його прикмет.

Загально кажучи, розходиться про підпорядкування засадам справедливости; а нині це — ніщо інше, як улягання законові випадку. Загосподарення, розподіл праці, функціонування виробничого апарату, зглядна вартість виробів — все це в стані сталих змін.

Проблєми, що насуваються, треба трактувати науково, цеб то на основі досвіду. Кооперативні підприємства — це ляборатрії, де відбуваються наші досвіди; добродійства, що їх вони дають, мусять покрити видатки, яких вони вимагають.

Не після користей, які вона дає, треба оцінювати кооперацію, але після поучень, що їх вона нам достарчає, після її виховних вартостей.

Воля до суспільних перемін зближує людей до себе, тоді як погоня за зиском родить між ними противенства. Тільки в міру того, як ця воля переважатиме, кооперетивний досвід матиме деякі вигляди стати тривкою інституцією.

Кооперативна віра.

Під таким самим заголовком: „Містика кооперації", п-ні Аліса Жуен пише в „Coopérateur de France": „Один з моїх друзів, визначний кооператор, жартував собі з думок Ернеста Пуассона, щодо містики кооперації. Коли в мені збудилася увага до цеї особливої ідеї, ось що я йому відповіла: »Містика, у випадку, який нас інтересує, уявляється мені в формі громадного руху, що пливе рівночасно з духа й серця та спочиває на непереможній вірі, яка надає йому певного роду чудової авреолі. Чудовість її полягає в безмежному досвіді чудодійних інституцій, здійснюючихся в лоні кооперації. Краса кооперативної містики — в тому, що вона, в протилежність до стародавніх мітів, дбає про тісний контакт з реальним життям, в заплату за це полишаючи нам свідомість, що вона є виявом найвищої культури, та все відкликується до критичного змислу. В цьому отже аспекті це є цілком модерна містика; але одночасно вона є й посестрою стародавніх містик; бо ж ми жадаємо, щоби вона опиралася рівночасно на уяві і на інтеліґенції. З певним вістрям іронії ви питаєте мене, чи, кооперація є здібна створити такий могучий міт зі сполуки віри з дійсністю, і чи є можливе розвинути його лиш задля опанування комерційної техніки та техніки того, що ми називаємо суспільною працею. Щодо цього, то моя відповідь є тверджучою, але під певними умовами. Насамперед треба, щоби ця містика родилася в молодих душах, перейнятих ідеалом, а далі — треба піддержувати її образово й за посередництвом символів, що вражатимуть уяву молоді та жінок, більш доступних мові серця, як розуму. Кожна містика, яка б вона не була, жиє своєю вірою в образи й символи. В цьому — річ ясна — є своя небезпека, як рівнож і своя сила; але в такому позитивному русі, як кооперативний, небезпека та не є того роду, щоби її боятися«.

— „Але — перервав мене мій друг — міти мають своїх богів і героїв"...

— „Та чи ми не маємо своїх? Чи ж є краща історія від історії рочдельських піонірів, що надається до оповідань для молоді? А яке це красне чудо, що новітній кооперативний рух вийшов зі скромного почину! А благородні постаті Роберта Оуена, Фурієта постаті тих безіменних основників кооператив, що при бракові красних будівель, все ж таки виплекали кооперативну ростинку, яка родилася часто-густо в ліпянках, або в темних закутках, освітлених тільки сяйвом кооперативної віри! Або та шляхотна постать Шарля Жіда, що створив з кооперації гуманну й суспільну синтезу, і для якого ми шукаємо новітнього Плютарха, здібного й гідного описати його життя!"

„Наша містика — закінчує п. Аліса Жуен — вища від містики Орфея й Діонізія, бо вона скерована не до малого числа визнавців, але звертає свій поклик до всіх, що бажають, аби запанувало царство справедливости і мир у нашому бідному світі".

На зустріч кооперативному ідеалізмові.

У тім самім часописі другий кооператор в тому самому сенсі висловлює про кооперативну містику: „Коли Лярус подає ось яке означення слова містик: »той, що віддається духовим практикам рафінованого девотизму«, то з тою самою відданістю борці кооперативного руху послідували за першими кроками піонірів й розвивають ними започате діло. Вони, таким чином, віддали свій ум і свою працю на службу віри й людства, -- службу, безсумніву містичну, а крім того доступну тільки активній меншости".

І той самий кооператор закінчує: „Нашу молодь ми будемо вчити, що ні Вірґілій ні Гомер не оспівали в своїх безсмертних творах таких взнеслих і пожиточних для людства річей, як три духові і моральні підстави, на яких спочивають фундаменти кооперації: єднання, справедливість і мир".

„Єднання людей для великого діла і для майбутности, що їх вони творять у щоденних взаєминах їх чину і волі".

„Справедливість — що осягається при справедливіжому розподілі багатств і ступневому вилученню приватного зиску, а це позволяє всім людям на ведення всіх справ".

„Мир — завдяки гармонії й рівновазі, що їх створює кооперація, нищучи суспільні антаґонізми між людьми, щоби зробити місце для загальної співпраці, з чого цілу користь віднесе людство".

„Ось ті три основи нашої кооперативної містики. Вона існує. Треба її пізнати. Треба її полюбити. Треба їй служити".

Додамо до цього, що не лише у Франції, Анґлії, в Італії, але також і в інших країнах відчувається потреба містики, або вживаючи слова, яке нікого не застрашує — ідеалізму, щоби уникнути розпущення кооперативного руху в полумиску меркантилізму.

Щасливі краї — такі є, й чи не є ними Швеція й Швайцарія, — де не лише провідники, але теж кооперативні маси пройняті сильним, практичним і творчим ідеалізмом.

Ми цим не хочемо ще сказати, що той ідеалізм зник у Франції, Анґлії, Італії й деінде, лише що ці краї відчувають нині потребу посилити той чуттєвий, довший час надто погорджуваний чинник кожної плідної суспільної діяльности.

В. Тотоміанц.

(З франц. пер. Віт. Л.)

Провідні думки нашої кредитової політики в минулому і сучасному*).

Почини неорґанізованих кредитових установ.

Вже за давних часів абсолютизму в Австрії, коли перші познаки свободи народів стали наближуватись, піднималась на галицькій землі думка із заходу, що громадянам треба подбати про господарський живчик: у виді кредитових установ.

На основі цісарського привілею повстає у Львові 1843 року: Галицька Каса Ощадности у Львові для міщанства та за нею: Галицьке Товариство Кредитове земське у Львові — для більшої земської посілости. Галицька Каса Ощадности у Львові, набула право побирати вкладки ощадности з пупілярним обезпеченням і давати дешеві кредити. Галицьке Товариство Кредитове Земське у Львові набуло права: давати кредити в заставних листах, розложені на довші роки і забезпечені на гіпотеці, з привілеєм стягати свої вірительности адміністраційною екзекуцією.

Обі отсі установи є досі діяльні, значить вони перетривали час близько сто літ і вдержалися.

Для меншої посілости все те наступило значно пізніше, бо аж по знесенні панщини і впровадженні конституції в Австрії, в 1867. році.

Цісарсько-королівський упривілеєний галицький Заклад кредитовий селянський, званий Банком рустикальним, засновано на підставі найвищої постанови з 15. грудня 1867, ч. 50.497/1143, — з правом видавати довжні листи і комунальні облiґації; давати завдатки на збіже і на закупно господарських приладів, як також купувати і продавати нерухомости, щоб їх згрошевити через парцеляцію.

Основниками Банку рустикального були: о. др. Спірідіон Литвинович, гр. кат. митрополит, Кароль князь Яблоновський, Николай барон Ромашкан, Август барон Ромашкан, Юліян Лавровський, радник апеляційного суду у Львові та член Виділу краєвого і др. Іван Фрід.

Діяльність цього банку зазначилася тяжкими втратами наших селян рільників, бо високопроцентові гіпотечні позички зі ще вищими відсотками проволоки, роздавані без розбору, довели тисячі наших несвідомих хліборобів до занепаду і до останної рації: ліцитації селянських ґрунтів, що відтак перейшли в чужі руки.

А легкодушна спекуляція управи банку довела цю установу у 1883 р. до ліквідації, котру закінчив Банк Краєвий у Львові.

Та на цьому не скінчилось, бо у міжчасі сама наша старо-руська партія приступила до заснования також упривілеєної кредитової установи під фірмою: Общоє рольничо-кредитноє Заведеніє для Галиції і Буковини, затверджене концесією міністерства внутрішних справ у Відні з 9. березня 1873

*) Реферат на III. Вакаційному Курсі РСУК в 1937 р.

ч. 20503, та відтак зареєстроване, як кооператива з необмеженою порукою, на підставі постанови Суду краєвого як торговельного у Львові з 23. березня 1878 ч. 12960.

Метою цього банку, званого „крилошанським" бо ним інтересувалися наші львівські і перемиські каноніки, було: давати своїм членам гроші на піднесення господарства, торговлі і промислу, з правом видавання „заложних" листів на гіпотечні позички і уділювання „зачетів" у готівці.

„Заведеніє" пішло шляхом Банку рустікального і з кінцем вісімдесятих років минулого століття попало також в ліквідацію. На рятовання Заведенія приходили у міліонах підмоги від царської Росії, — але й ці не помогли до вирятування банку.

Банкроцтво Банку рустикального і Заведенія відбилося тяжкими наслідками на нашому національному орґанізмі та викликало в українському громадянстві зневіру до своїх господарських установ. І тому на руїнах тих обох банків незвичайно тяжко було ставити нові основи нашої господарської орґанізації... А до того наш нарід був національно ще неосвідомлений і не мав своєї господарської орґанізації.

З перших наших кредитових кооператив того часу перебули первісне лихоліття задаткові каси: в Глинянах, заходами Андрія Балтаровича, в Щирці — учителя Малицького і в Яворові заходами тамошних міщан.

З отсим піднявся Василь Нагірний разом з о. Евгеном Дудкевичем з Рудна ставити нову господарську орґанізацію, зачинаючи від торговлі, і звідсі повстала у 1883. році Народна Торговля у Львові.

Первісний вид нашої зорґанізованої кредитової кооперації.

(Перед світовою війною).

Отсей період зачався реформою Товариства „Просвіта" у Львові, зміною її статуту у березні 1891. р., що перемінив „Просвіту" з просвітного товариства на товариство просвітно-економічне. З „Просвітою" злучено Читальні „Просвіти", що на підставі нового статуту мали також закладати шпихлірі зі збіжем при Читальні спільними силами членів, як також старатися заложити власну позичкову касу і касу ощадности і т. і.

Звідси вийшла підготовна пропаґанда за потребою своїх кредитових установ, здвигнених власними силами народу і для його господарських потреб, щоб він став заможний і незалежний.

Цим шляхом дійшли ми до того, що перша кредитова кооператива взаїмного кредиту „Віра" в Перемишлі — повстала в році 1894, на підставі статуту, уложеного дром Теофілем Кормошем, що опісля видав підручник для задаткових товариств, основаних на підставі австрійського закону з 9. квітня 1873. р.

Відтак у 1895. р. основується при асекураційному товаристві „Дністер" у Львові: товариство взаїмного кредиту „Дністер", щоби подавати своїм членам, особливо тим, що займаються рільництвом і ремеслом, матеріяльну поміч шляхом нагромаджування ощадностей і уділювання позичок при помочі спеціяльного кредиту.

А в дні 2. липня 1898. р. до ч. фірм. 834, зареєстровано в Окружному Суді у Львові краєву кредитово-орґанізаційну установу: Краєвий Союз Кредитовий, стоваришення зареєстроване з обмеженою порукою у Львові, — заходами Комітету основників, до котрого увійшли др. Ярослав Кулачковський, др. Кость Левицький і др. Стефан Федак.

Статутові завдання цього Союзу у первісній редакції статуту ось так начеркували головні предмети його ділання: орґанізувати стоваришення (кооперативи), як також старатися про кредит для тих стоваришень, що приступлять в його члени, та контролювати діяльність тихже стоваришень.

Таким чином наш Краєвий Союз Кредитовий у Львові став першим осередком орґанізації всіх видів кооператив українського народу галицької землі; та щоби як слід вести це діло, він поклав своїм завданням також переводити контролю їх діяльности і уділювати їм дешевого й приступного кредиту.

Для вияснення цеї справи годиться згадати, що основники краєвого Союзу Кредитового не були згідні між собою. Одні були тої думки, щоби негайно заснувати і впровадити в життя Краєвий Союз Кредитовий, як центральну орґанізаційну установу для всіх видів наших кооператив з обовязком нагляду їх діяльности і уділювання їм кредитів, щоби вдержати їх разом і в зорґанізованому ладі; — а другі заступали таку думкку, щоби на разі не засновувати Краєвого Союзу Кредитового, а підождати, доки буде у нас значніша кількість кооператив, і тоді вони самі приступлять до заснування своєї орґанізаційної, кредитової і контрольної централі. Я заступав першу думку і мені вдалося переконати моїх товаришів, що нам доцільне є мати від разу свою орґанізаційну установу з засобами контролі і кредиту, бо інакше розлетиться ціла розпочата розбудова нашої кооперації.

І таким способом сталося, що Краєвий Союз Кредитовий ми поклали на трьох засновах, так що ця установа взяла у свої руки: підготовляти і орґанізувати нові союзні кооперативи, давати основаним кооперативам вказані поучення при нагоді їх ревізій, та дбати про уділювання їм потрібних кредитів.

До 1903. року зорґанізовано у нас 82 кооперативи (переважно кредитові), а перші ревізії в союзних кооперативах переводив Кость Паньківський, директор Краєвого Союзу Кредитового.

В цьому році, 1903, вийшов в Австрії закон з 10. червня 1903, В. з. д. 133, яким впроваджено обовязкову ревізію кооператив, при чому державні адміністраційні власти мали надавати

управнення: установлювати ревізорів для кооператив — намісництва на свої краї, а міністерство на більше країв. Наслідком того закону вніс Краєвий Союз Кредитовий в дні 20. жовтня 1903. р. просьбу до міністерства внутрішних справ у Відні, про надання йому управнення до установлювання ревізорів для своїх союзних кооператив, — маючи на увазі обняти своїми ревізорами не тільки союзні кооперативи в Галичині, але також на Буковині.

Та опісля міністерство внутрішних справ у Відні рескриптом з 12. січня 1904 ч. 52.379, згодилося признати Краєвому Союзові Кредитовому управнення установлювати ревізорів для своїх союзних кооператив, але з вимогою, що наш Союз статутово обмежить свою діяльність до самих кооператив.

Дізнавшися наперед про таке становище міністерства, що не підходило нашій напрямній, щоби не допускати фізичних осіб в члени Краєвого Союзу Кредитового, підніс я думку, що буде ліпше не вичікувати на міністерське вирішення, а приступити до заснування самостійного ревізійного товариства і виєднати для нього уповажнення львівського намісництва, бо таке товариство не буде звязане діловими кредитовими справами, а буде зовсім незалежно і обєктивно вести справи ревізії і орґанізації наших кооператив всіх видів.

Тому на день 4. грудня 1903. р. скликала дирекція Краєвого Союзу Кредитового нараду в справі оснування товариства: Краєвий Союз Ревізійний і видавництва часопису „Економіст", на котру запросила відпоручників наших установ: товариства взаїмного кредиту „Дністер", „Народної Торговлі", спілки „Труд", товариства урядників і священиків, „Сільського Господаря", „Защити Землі", „Спілки видавничої" і товариства для розвою руської штуки. Це були тоді наші економічні централі.

Отся нарада одобрила мій плян та я уложив статут товариства „Краєвий Союз Ревізійний" у Львові, вкладаючи, як ціль цего товариства: ревізію кооператив, означених в § 1. закону з 10. червня 1903, В. з. д. 133, що мають свій осідок в королівстві Галичини і Володимирії з великим князівством краківським, — а далі: збирати і оголошувати їх статистику та видавати кооперативний часопис. Цей статут переглянули: др. Ярослав Кулачковський і др. Стефан Федак, та вже в дні 24. грудня 1903. р. увійшло до намісництва у Львові подання: Др. Кость Левицький і товариші просять приняти до урядової відомости основання товариства „Краєвий Союз Ревізійний" у Львові.

Відтак рескриптом з 18. січня 1904, ч. 180.070, приняло намісництво у Львові до урядової відомости заснування товариства „Краєвий Союз Ревізійний" у Львові.

Опісля це товариство уконституовалося і виєднало, що рескриптом намісництва у Львові з 10. червня 1904 ч. 67.150, узнано „Краєвий Союз Ревізійний" у Львові установою, управненою до установлювання ревізорів для кооператив, що належуть до цего союза...

В тому періоді наступило доповнення нашої орґанізаційної кредитової мережі заснованням в 1905. році „Руської Щадниці в Перемишлі, хоч її осідком мав бути Львів, (але до цього не допустив намісник граф Андрей Потоцький), як також в 1909. році Земельного Банку Гіпотечного, акційної спілки у Львові, на разі з першим міліоном австрійських корон акційного капіталу та з правом уділювання гіпотечних позичок, покритих пупілярними заставними листами, до висоти 15. міліонів австрійських корон.

Основний акційний капітал Земельного Банку гіпотечного зложило наше громадянство, у першому ряді наша українська кооперація, за кілька тижнів, у висоті одного міліона австрійських корон, без аґітації, чим дало воно прилюдний доказ здорово відчутої національної самосвідомости та великої солідарности і довіря у власні сили супроти невідрадних часів, що їх мусіли переживати у своїх починах такі установи, як „Народна Торговля" і „Дністер". І це коштувало нас часу 24 років, заки ми відробили собі довіря в народі...

А стан нашої зорґанізованої кооперації в Галичині з кінцем 1908. року виносив вже 227. кооператив, з того: 168 кредитових, 21 торговельних, 10 промислових, рільничо-господарських 10, молочарських 9 і інших 9. Та цей кооперативний доробок вже тоді вдержав своє передове місце у добуванні господарської незалежности нашого народу...

Напрямна кредитової політики наших кредитових установ ішла тоді до мети передусім рятувати рільника в його господарстві, щоб увільнити його від лихварських довгів і дати йому свій дешевий кредит на піднесення господарства, як також поширити його варстат праці шляхом парцеляції більшої посілости для малих рільників; а купецтво і промисл стояли єще на дальшому пляні і зачинали наближуватися до своєї мети. Тут стояли тоді вже: „Народна Торговля" у Львові зі своїми філіями в краю, Спілка для господарства і торговлі в Перемишлі — заходами дра Теофіля Кормоша і професора Дениса Коренця, та Краєвий Союз господарсько-молочарський в Стрию, — заходами дра Евгена Олесницького...

У дальших роках, до 1913. р. вже зорґанізував був Краєвий Союз Кредитовий разом з Ревізійним Союзом: 427 кооператив, та мав на членських уділах: 1,053.363 австрійських корон, а на вкладках ощадности: 1,706.199 австрійських корон, — як також уділив позичок на 4,264.405 австрійських корон, та це при помочі дешевих банкових кредитів: Банку краєвого у Львові і австро-угорського Банку у Відні. Ось так було до світової війни.

Повоєнна кредитова політика.

Вона визначилась від разу ширшим розмахом в орґанізованні дальших видів нашої кооперації.

Орґанізаційні потягнення призначили Краєвому Союзові Кредитовому начальне місце центральної каси всіх видів нашої

кооперації — у виді: Центрального Кооперативного Банку у Львові, — відсилаючи кредити для фізичних осіб на інші місця. А як його підбудови, станули: українбанки в повітових осередках і райфайзенки на долах (по місцях).

Відтак „Народна Торговля" у Львові, стає краєвим мійсько-споживчим союзом, а Центросоюз у Львові, централею повітових союзів і сільських кооператив для загального закупу і збуту; Маслосоюз в Стрию Молочарським Союзом у Львові з підбудовою районових молочарень, а також розбудовується промислова кооперація, — хоч досі ще не має свого фахового осередка (центра).

Супроти цього, загальний напрям нашої повоєнної кредитової політики станув перед метою: упромисловлення села і міста.

А теперішня кредитова політика по думці резолюцій загальних зборів Р. С. У. К. з 25. червня 1937. р. ось як намічується:

1. Центробанк, як кредитова централя, поведе свою кредитову політику так, щоби при відповідному кредитуванні усіх видів кооперації звертати особлившу увагу на кредитові потреби кооперації для загального закупу і збуту (рільничих продуктів).

2. Українбанки, як мійські осередки, мають дбати про піддержання економічно-творчих сил міста: ремесла, торговлі і промислу, як також збутової акції хліборобства.

3 Райфайзенки: мають заспокоювати здорові і оправдані кредитові потреби хліборобів на своїх місцях.

Звідсіль ідуть провідні думки нашої кредитової політики.

Наші кредитові кооперативи на чолі з Центробанком мають дбати, щоби заспокоїти здорові кредитові потреби наших союзних кооператив всіх видів.

Головним завданням теперішніх кооперативних кредитів є: упромисловити село і місто.

Теперішній кредит має бути у живому господарському обороті і на короткі речинці — добре забезпечений.

При цьому не вільно нам поминати національно-господарського обовязку: рятувати рідну землю в руках українського рільника.

А щоби наша кредитова кооперація була спроможна разом з Центробанком виконати отсі суспільно-господарські завдання, то має українська зорґанізована кооперація всіх видів, як також все свідоме українське громадянство так вивінувати її, щоб вона вистарчала на весь витворчий кредит, якого потребує наш нарід, бо свій кредит є одиноко безпечний і доцільний.

Та природним засобом до здобуття свого кредиту є масова і поголовна ощадність всего українського народу у своїх кредитових установах, передовсім кооперативних. Масова ощадність своїх і для своїх це клич і гасло не тільки хлопа-селянина, але також для міщанина, служ-

бовика, робітника і всіх вільних звань — для всіх громадян українських, якби вони звались, бо без цего вони всі не гідні зватись нацією!

Про розподіл тої праці дбає Ревізійний Союз Українських Кооператив з Централбанком:

1. Пропаґанду масової ощадности провадить Т-во „Ощадність" у Львові.

2. Збирання масових ощадностей переводиться в наших кредитових установах, передовсім кооперативних.

3. Чинно попирає ці змагання все українське громадянство.

26. VII. 1937.

Др. Кость Левицький.

Дослід над селом як передумова кооперативного будівництва

(Закінчення*).

Та щоби глибше пізнати природу й потреби села не вистарчає метода досліду його партикулярних господарських чи інших суспільних зявищ. Обсервацію складного суспільного життя не вистарчає концентрувати лише на найвужчому відтинку; самий такий підхід не запевнює нам якнайбільшу докладність. Докладність вимагає методи, якоюб можна схопити цілість стремлінь суспільного життя села, а не лише його складові прояви.

Тому хочу тут згадати про іншу методу, яка старається за аналізу якнайповнішої цілости суспільного життя й яка з матеріяльного боку лекша, щоби її примінювати в дослідах села, лише вимагає вона від дослідника-обсерватора не лише інтеліґенції, а й великої любови до такої роботи та совісности в праці. Метода ця дає кожному суспільному інтеліґентному робітникові на селі нагоду до високовартної наукової праці на місці, без ніяких коштів, вона достарчить незвичайно цікаву інтелектуальну розвагу, якої так нераз треба інтелігентній людині на селі за чорною, щоденною працею.

Хочу тут ширше згадати, про методу, що її широко розповсюднив французький соціольоґ — інжинір Лє Плєй (1806—1882), а його учні в Франції й прихильники в ріжних краях світу (між ними були теж учені — українці) видосконалили й поширили. Основою його досліду є монографії родин, бо, на його думку суспільний тип родини, її життя надає характер цілому громадянству, відзеркалює в собі всі ці ціхи структури й розвитку даного громадянства. Головною частю в монографіях родин є родинний бюджет, бо він передає в перекладі на цифри цілорічне життя родини. Та щоби мати багату підставу до всебічних суспільних висновків не вистарчить лише цифрова

*) Початок гл. в 11. ч. »Кооп. Респ«. За листопад б. р., ст. 324.

мова буджету. Попереджувати його повинна історія родини й її господарства, докладний інвентар оціненого рухомого майна, не пропускаючи й найменчої дрібниці.

Самий буджет мусить бути як найдокладніший і давати порівнання видатків та прибутків так готівкових як і натуральних, обіймати підсумки зарібкові й споживчі господарства та всякі додаткові рахунки, як особисті видатки голови господарства, рахунки, що виявляють культурні, духові потреби господарства, добродійні пожертви і т. д. Закінчувати таку родинну моноґрафію повинні завваги дослідника про інші складові чинники суспільної структури родини. Важний тут буде й світогляд голови та членів родини, їх пляни, заміри й навіть мрії*).

Великі є труднощі в тому, як скласти цілорічний родинний буджет, щоби він як найповніше й правдиво передавав цілорічне життя й працю родини. Одні дослідники складають його так, що самі обсервують і відвідують досліджувану родину й спільно з дорослими її членами складають такий ідеальний буджет, опираючися на подаваних інформаціях і приблизних обчисленнях. Вираховують, що требаб на збір матеріялу до такого буджету яких 6 відвідин по 3—4 годин денно найменше.

Такий спосіб зустрічають закиди, що він надто поверховний, і що докладніше треба скласти такий родинний буджет на підставі правильного ведення рахунків сільського, родинного господарства впродовж цілого року. Та нелегко довести до того, щоби селянин вміло й докладно записував весь час конкретні видатки й прибутки свойого господарства й домашнього та суспільного життя.

Певно, що такий спосіб дає більшу докладність, але до такої цілі треба дуже довго виховувати селян. Не поможуть самі подавані взори сільсько-господарського книговедення, нераз дуже складного й тяжко зрозумілого не лише селянам, а й як я знаю, не можуть собі часто з ним раду дати навіть освічені аґрономи. Рахункові книги й аркуші для сільських господарств мусять бути, найпростіші і то не можна дати їх вести селянам без як найчастішої поуки й контролі самого дослідника[3]).

*) Поручити можу як зразковий і найлекше в нас доступний приклад такої родинної моноґрафії „Budzet chłopa", проф. Буяка, надрукований вперше 1903 р. в »Ekonomist-i«, перевиданий в 1924 р. в збірці ›Z odległej i bliskiej przeszłości« і наслідуваний відтак його учнями — порівн. № 3 і 4 Bibliotek-и Puławsk-oї.

[3]) В 1927 р. такий взір випустив був »Сільський Господар«, в польській мові є багато, з найважніших вкажу на найновіші: Inż. Roln. Jan Curzyłek: Książka do prowadzenia rachunkowości rolniczel, wyd. VIII. P. I. N. G. W. Wydz. Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich, Warszawa 1937 —

Того самого: Uproszczona książka do prowadzenia rachunkowości rolniczej. Warsz. 1934.

Cezary Jankiewicz: Kasa drobnego rolnika. Toruń, Wyd. Wydziału Rachunkowości Gospodarczej Pomorskiej Izby Rolniczej.

Головна причина невдач, що трудно селянинові витрівати в веденні рахунків і труднощі орієнтуватися йому в складних рахункових позиціях і замкненнях, перечисленнях натуральних прибутків і видатків на гроші і т. д. походять, на мою думку, від того, що вимагається від селян забагато нараз.

Виховувати селянина в тому напрямі треба постепенно. На початок треба вчити його довше вести лише готівкові прибутки й видатки, відтак показати йому, чи й навіть поручити другому спосібному членові родини вести дневник праці членів родини в господарстві з оцінкою її, окремо вести приходи й видатки з годівлі, видатки на споживання, вкінці як найпростіше пояснити питання амортизації і т. д. так, що така наука, щоби дала позитивні висліди може тривати й кілька років.

Союз швайцарських хлопів від 1900 р. дає премії за найкраще ведені рахунки й оголошує щорічно висліди рахункових замкнень яких 400—500 хлопських господарств, які дають дуже багатий і цікавий матеріял для наукових студій і практичних висновків для господарської політики краю й суспільної праці.

Ведення господарських рахунків має велике виховне значіння для самих селян; вчаться вони при тому не лише „з рахунком" жити й господарити, але й звикають більше конкретно й відповідально сприймати громадські й національні справи, чого так потрібно нашим людям, не лише селянам. Але зводити дохід сільських господарств до самих рахункових замкнень також не можна. Бо навіть й у господарському житті бувають зявища, що їх правдивої дійсности не всилі схопити самими цифрами, тому ж і статистика с.-г. буджетів не може заступити повного моноґрафічного опису селянського господарства.

Типові родинні моноґрафії й буджети, що з них сміло можна й узагальнювати висновки не лише теоретичні, а й для практичної суспільної праці, є дуже цікавим і важним матеріялом для пізнання села, його потреб і стремлінь. Вважаю, що можуть вони бути дуже теж деколи важною й цікавою мірою нашого кооперативного будівництва, якщо позиції й розділи їх виявлятимуть тісний звязок нашого сільського родинного господарства з кооперативним життям і стремлінням рідного села й народу.

Всебічно обхоплюють життя села, як живого й трівкого суспільного творива, окремі моноґрафії сіл. Вимагають вони вже більшого досвіду від дослідника, довшого часу праці, а також і співпраці з дослідником інших інтеліґентних людей у селі — священика, вчителя, чинників гром. самоуправи і ін.

D-r Inż. M. Sowiński: Rachunkowość preliminowana dla gospodarstw włościańskich. P. I. N. G. W. Wydział Ekon. Drobnych Gosp. Wiejskich. Warsz. 1935.

Cezary Jankiewicz: Rachunki gospodarskie. Wyd. Wydziału Rachunkowości Gospodarskiej Pomorskiey Izby Rołniczej. Toruń.

На польську мову перекладений є теж підручник проф. Е. Лявра: Landwirtschaftliche Buchführung für bäuerliche Verhältnisse.

З сучасних українських добрим спеціялістом у тому ділі, що працював теж і в чужих, є інж. Олекса Охрим, рев. Р. С. У. К.

В останніх часах і в нас між громадянством стають популярні територіяльні моноґрафії повітів і знатніших місцевостей. В деяких околицях краю, розбуджене в свойому місцевому патріотизмі громадянство, бажаючи пізнати ролю своєї власної місцевости в загальній історії національного життя, збирає фонди підшукує дослідника, щоби таку моноґрафію мати, але цікавиться більше історією. Добре оцей настрій використати й звернути увагу зацікавлених історією рідної місцевости, що докладне представлення сучасности після історії допоможе краще пізнати розвиток і його напрямні їх вужчої й довговічної батьківщини та може теж мати й практичні наслідки в майбутньому розвиткові.

Моноґрафічні описи села важні зокрема для кооперативного будівництва, бо підкреслюють спільні справи мешканців, чітко вияснюють, що від їх суспільно-господарської солідарности залежить їх добробут, виявляють спільні підстави й сили розвитку, додані порівнуючі цифрові ілюстрації з інших сіл і з чужини, повчатимуть мешканців і поживлювати їх суспільні амбіції.

Досі ще й у світовій науці немає багато таких моноґрафій сіл, що їх можна б подати за взір[4]).

Спробую описати тут ширшу схему моноґрафії села не так на те, щоби дати взір для дослідника, радше для самого тільки перегляду тих усіх питань, що в ній повинні вміщатися, й на які годиться хоч би й поодиноко звертати увагу кожній інтеліґентній людині на селі, навіть тоді, як не буде мати заміру списувати цілої моноґрафії.

Загальний с в о б і д н и й в с т у п повинен схарактеризувати село, описати його форму, підкреслити його характеристичні прикмети, оцінити його як тип, чим подібне воно, а чим різниться від інших у своїй суспільно-господарській, культурній і етнічній будові, кинути світло на його розвоєві напрямні й вкінці згадати всі інші загальні справи, щоби відтак не згадувати про них, відбігаючи, в дальших спеціяльних розділах.

---

[4]) Кращі моноґрафії сіл вичислені в згадуваних вже „Rocznik-ах Socjologii wsi". Кілька добрих моноґрафій, складених здебільша за взором довоєнних моноґрафій проф. Буяка, вийшло в серії Пулавської Бібліотеки; З того видавництва вийшла теж добра методично моноґрафія українського села Уніжу, городенського повіту та кілька з північно-української території. В українській науці зразкові такі територіяльні моноґрафії полишив проф. Олександер Русів.

Найлекше доступні нам тут моноґрафії проф. Буяка й його наслідування головну увагу посвячують передовсім господарським справам села. На зміст їх складаються такі розділи:

Загальний вступ про досліджування села, відтак слідують: 1. ґеоґрафічний опис села, 2. історія села, 3. рух людности, 4. земля та її поділ, 5. спадщинні переноси, 6. управа землі, 7. годівля худоби, 8. зарібкові відносини, 9. торговля й промисл, 10. кредитові відносини, 11. культура, 12. політичні справи, 13. освіта й церква, 14. загальна характеристика мешканців, 15. додаткові заваги.

I. розділ повине представити природне положення села, опис площини почви, води, лісів, підсоння, комунікаційних відносин: віддалення від битих і залізних доріг, більших міст, торгових, промислових осередків, спосіб комунікації й взаємини зі сусідами, переміни в тих відносинах, що вплинули на життя села за останнє пів, а що найменше чверть століття.

II. розділ повинен обіймати історію села від найдавніших часів, починаючи археольоґічними находками й останками на його території, чи в сусідстві, переказами, що живуть в устах мешканців, про минуле села, його назву та інші топоґрафічні назви: полос поля, лісу, кутів, вулиць села, урочищ, що їх запис може бути нераз цікавим свідком минулого.

Важні не лише документи, а й спомини й устні передання про княжі, татарські часи, про добу підданства й його упадок, про боротьбу за ліси й пасовиська (сервітути), про важні події з доби національного відродження, про головних його сподвижників, як і коли будували церкву, читальню, школу, закладали кооперативи, важніші події зі світової й визвольної війни, спис поляглих, важніші моменти з повоєнної відбудови суспільно-національного й господарського життя.

III. розділ — людність села, має зібрати цифри: про загальну кількість населення села і окремо про кількість родин; про рух населення за останнє півстоліття та характеристику й подрібні дані про психо-фізичну структуру, расово-племінні й культурні прикмети мешканців взагалі.

Має цей розділ представити природний і штучний приріст населення; плідність, смертність, довговічність, фізичну відпорність на голод, холод, хвороби, натугу народин і зміни в ній у час війни, по війні; погляди на питання потомства й відношення до цієї справи колись та нині.

Окремо треба розглянути кількість душ у типових родинах, як довго господарять і живуть діти з батьками; описати приклади спільного життя й праці в неділених родинних господарствах; чи часті бувають вінчання з чужосторонніми, з чужовірними й чужонаціональними[5]); кількість нац. мішаних подруж; питання міжнаціональної згоди й незгоди в національно мішаних подружжах; приклади віроісповідної, національної асиміляції шляхом подруж.

Поділ мешканців після освіти. Еміґрація й іміґрація повинна теж бути представлена за останніх 25—30 літ; куди й відки виходили й приходили, що сталося з еміґрантами, скільки повернуло, який вплив моральний і матеріяльний мають на село поворотці, яка причина й висліди еміґрації.

В цьому розділі можна теж згадати про здібність мешканців до війська, та який вплив на них має військова служба.

На цьому кінчалабися перша частина моноґрафії, що обіймає розділи про історію й природу села та його мешканців.

---

[5]) Сюди треба вставити: поділ населення по віроісповіданням.

Розділ IV посвячений проблємі власности в селі й маєткових відносин взагалі.

Наперед описує земельну структуру: розподіл землі на поодинокі катеґорії господарств — до 2 га, 2—5, 5—15, 15—50, понад 50 га. Як дійшло до сучасного поділу земельної власности, добре булоб представити її еволюцію від упадку підданства. Причини роздробу землі; реґуляція сервітутів; парцеляція, оренди; як нарід старається побільшити свій варстат праці; прояви причини й способи дорібків та убожіння. Приклади надбання — (чесним і нечесним способом).

Спадщинні норми й звичаї. Як родичі дбають за майбутність дітей і забезпечують їх в селі, якщо виходять зі села, слабосилих. Як виглядають поділи й сплати. Ціни землі; податки; приклади родинних спільнот; як загосподарені громадські й ін. спільні вжитки. Фільварок. Нехліборобська власність у селі; відки вона пішла, її розміри й значіння для села.

Який вплив на маєткові відносини села мала війна, сучасна скрута; які панують у селі погляди на власність; відношення до питання соціялізації та націоналізації землі.

V. розділ посвячений проблємі праці: господарюваня й заробітків: Способи господарювання в поодиноких типах господарств; рівень хліборобської культури; техніка; видатність поодиноких типів господарств; джерела й чинники господарського поступу; наємна праця й норми винагороди за неї; збірні умови, страйки. Джерела заробітків без- і малоземельних;

В яких господарських занятях працюють найрадше еміґранти зі села; сезонова еміґрація.

Способи ощадностей і хіснування ними. Кредитові відносини. Яка відпорність господарів і мешканців узагалі на елєментарні нещастя; як виявилася вона в часі війни й у сучасній скруті.

Поділ мешканців на таких, що працюють в хліборобстві, живуть з хліборобства, з інших занять: промислові робітники, ремісники, купці, посередники, урядовці, емерити, інваліди, убогі. Відки взялася нехліборобська людність у селі; її вплив і значіння, взаїмні відношення, хто має моральну й суспільну перевагу в селі.

В VI. розділі має бути представлений всебічно образ культури села: доповняючі прикмети матеріяльної культури мешканців, незгадувані в попередньому розділі, культура особиста й передовсім духова.

Житло; одяг; харчування; дбання за здоровля; способи лікування — сучасний стан і поступ. Релігійне життя, участь у релігійних практиках, реліґ. виховання дітей, постава до протиреліґ. виступів, харитативність, пожертви на реліґ. цілі, храми, прощі і ін. Стан загальної й фахової освіти, яка до них постава людности; джерела освіти: традиція, дім, школа, позашкільна освіта, самоосвіта; преса; образування дітей в середніх фахових і вищих школах; мистецькі нахили мешканців. Сільські розваги, зокрема

— молоді, в селі й поза селом, як проводяться святочні дні — колись і сьогодні.

Сюди теж треба вмістити статистику злочинностей і моральних звихнень; які дійсні чи здогадні причини — забійств, бійок, крадіжей, підпалів, нешлюбних народин і под. Які погляди про них загалу; які зміни видні за останні роки, відки йде лихо, а відки поправа.

VII. розділ посвячений суспільним відносинам.

В першій мірі важний опис родинної спільноти, роду, посвоячень, їх солідарних виступів, виявів любови, привязання, авторітету й взагалі ціпкости обєднань на кровних основах.

Сусідські взаємини, кумування; товаришування молоді; прояви суспільної солідарности бідніших і багатших. Обєднання на ґрунті станово-клясовому. Прояви солідарних виступів села; учась у самоуправі; суспільні орґанізації села: релігійні, культурно-освітні, господарські.

Тут можна вставити окремий уступ про ролю кооперації в селі, якщо не підкреслюємо взагалі її впливу на сусп. життя села в попередних розділах, де говоримо про власність, працю, заробітки й культуру села. Починати цей уступ треба історією сільських кооператив, з поглядом на ріст членства, еволюцію білянсових сум, запасних фондів, обороту закупів, збуту, перерібки; опис найважніших досягнень матеріяльних і моральних, опис кооперативних будинків, стану й розвитку підприємств, сильветки заслужених для села кооп. піонірів, провідників, заміри дальшого будівництва, впливу на околицю і т. д.

Окремо в цьому розділі годиться схарактеризувати національну свідомість села й її прояви та зріст, участь у політичному житті, відношення до політичних партій; відношення до держави й її представників; шукання справедливости; процеси.

В закінченні теж свобіднім, як і вступ, добре ще раз підкреслити головні розвоєві культурні й господарські тенденції села, вказати на труднощі й перешкоди й взагалі обговорити все прикметне для села, що не вмістилося в розділах заложеної схеми, яка зрештою не мусить бути ніколи буквально наслідувана. На кінець можна теж при кінці вмістити сильветки тих, що вийшли зі села й вибилися в світі своєю спосібністю, працею, суспільною діяльністю.

На кінець хочу згадати ще один засіб пізнання села, що має теж велику виховну вартість, а який лучиться з попередньо обговорюваними дослідами села.

Дуже популярні тепер публікації споминів селян, автобіоґрафії й біоґрафії селян, інтеліґентів, що вийшли зі села, еміґрантів і суспільних сільських діячів.

(Недавно на конкурс життєпису сільського, суспільного діяча, що його оголосив Інститут економічної політики й соціольоґії села при Головній Школі Сільського Господарства в Варшаві, наспіло 404 життєписи, з яких лише 10% відпало, як безвартісні).

Насувається ще теж таке практично-методичне питання, кому найкраще вести такі місцеві досліди, чи автохтонові-уроженцеві, чи сторонньому-захожому. — Справа дійсно проблематична. Факт, що місцевий так звикає до свойого окруження й зживається з ним, що від того звичайно й прислаблена його індивідуальна свідомість і спостережливість, через те й рідко бувають люде „пророками в своїй батьківщині", натомість посторонньому звичайно скорше впадають в око найсуттєвіші справи й він приймає до них активну поставу, а якщо вміє підперти її практичним авторітетом, то й скоро зєднає він собі загальне довіря й признання.

Накінець запитання, чи для справи кооперативного будівництва важне таке всебічне обслідування села й його життя. — Якщо кооперація хоче бути його реґулятором, збережником здорових надбань села й чинником його культури та поступу то відповідь ясна.

Дальше, хто має орґанізувати в нас таку дослідну роботу. Досі час од часу статистичний відділ Р. С. У . К. і т-во „Сільський Господар" для своїх практичних цілей, відповідно до вимог реалізації якогось орґанізаційного задуму переводять ad hoc досліди, анкети, вивіди і т. д. Вони теж можуть причинитися до систематичних і плянових дослідів над селом, маючи на оці свої конкретні користи, помічні теж дуже вони можуть бути своїм орґанізаційним апаратом.

Самим же плянуванням тих дослідів, обрібкою зібраних матеріялів, публікаціями, звязками з чужинними науковими осередками мусять занятися дві інші установи: маю на думці Т-во українських кооператорів, при якому на мою думку повинен повстати методично-інформаційний осередок для дослідників на місцях; а дискусію над прикладаними методами, готовими працями, їх розповсюднення в науковому світі, популяризацію їх вислідів, критику, науковий звязок, повинна взяти в свої руки комісія нац. економіки, соціольоґії і статистики при Н. Т. Ш. Зрештою для тієї цілі потрібна солідарна співпраця усіх 4-ох згаданих установ.

Село, це такий собі маленький світ, в якому мають відбитку всі події й великого світа, часом находять вони там навіть свою просту, але правдиву оцінку.

Це на увазі мусить мати й наш кооперативний рух та бачно слідкувати, яку відбитку мають його загальні події в тих малих світах, що є його підставою і реальним ґрунтом дії.

Багатьом здається, що в селі нічого не діється, тимчасом воно жиє, творить, бореться з труднощами, марнує свої сили, потрібує рятунку.

На поміч йому треба праці, серця й розуму*).

І. Витанович.

---

*) Реферат цей був виголошений на III. Вакаційному Кооп. Курсі для провідників і прихильників кооп. руху в Гребенові, в липні 1937.

СЕРЕД КНИГ

T. Poźniak i H. Dobrowolska: Sterdyń, spółdzielcze miasteczko na Podlasiu, wyd. „Społem", Warszawa 1937.

Маємо тут опис кооперативного життя в одному з малих місточок на Підляшші недалеко Косова. В Стердині знаходиться кілька кооперативних установ, а саме: Кооператива споживча, молочарня, пекарня і Каса Стефчика. Споживча кооператива має 400 членів і 100 тис. торгів. Окрім споживчих товарів провадить ще відділи кухонного начиння, заліза, порцеляни, скла, цементу, штучних навозів, шкільних приборів і книжок, пекарню, виміну збіжжа за хліб, скуп безріг і льну. Запас товарів на 10.000 зл. Запасний фонд виносить 14.000 зл. а уділи 8.000 зл. (один уділ 25 зл.). На протязі 10 літ осягнула кооператива 26.000 зл. чистих надвишок, з чого 8.000 зл. виплачено товарових зворотів. Боргів не має, за виїмком доставців молока. Пекарня випікає денно 500 кґ. печива, з чого 300 кґ разового хліба. Звичайно більшістю печиво збувається в дорозі виміни за жито (за 100 кґ жита — 90 кґ хліба). Печиво вибирає собі член на протязі часу, доки не вибере повного контингенту. Дохід за 1936 р. виносив 3.600 зл. який осягнено передусім з випіку з власної муки. Кооператива скуповує безроги, які збуває в робітничій Кооперативі в Жирардові. Молочарня має понад 1000 членів, в 1936 р. переробила 2 міліони літрів молока. Місячна виплата около 18.000 зл. Крім того молочарня провадить скуп яєць, висилаючи в сезоні до Варшави около 100 кіп тижнево. Каса Стефчика відновлена в 1925 р. має 470 членів з 12.500 зл. на уділах, вклавкладок 40.000 зл. а позичок 60.000 зл. Дрібну ощадність помагає стягати молочарня, стягаючи кожному членові при кождоразовій виплаті 1 зл. на ощадність. В цей спосіб стягнено вже 12.500 зл.

Кооперація вплинула додатно на приватне життя мешканців. Мешкання є більше охайні, гигієнічні, житєва стопа населення значно піднеслася. Кооперативні установи співпрацюють всі разом і не має між ними ніяких непорозумінь. Книжочка написана дуже приступно. Український читач найде чимало річей йому відомих (прим.: про рахунковість, видачу товару на конто молока). Подав **Іван Гурик.**

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА

КОНЬЮНКТУРА В ПОЛЬЩІ.

Польський інститут для досліду коньюнктури й цін оголошує звідомлення про стан коньюнктури в Польщі в III. чвертьріччу 1937 року.

Продукція (промислова) ішла в цьому році далі вгору, досягаючи в половині року рівня приблизно такого, в якому вона була на початку 1927 року, або в початку 1930 року. В порівнанні з 1928 роком вона досягла при кінці 3-го чвертьрічча б. р. 86,4%. (В тім самім часі 1936 року рівень був менший на 18%). Варто поглянути, які роди продукції двигаються передовсім у гору, чи ті, що продукують консумційні добра, чи швидше може ті, що добувають промислові сирівці ((гути і под.) та виробляють машини і взагалі т. зв. засоби продукції. Отож показується, що в гору йшли більше ті промисли, що дають продукційні засоби, як ті, що продукують добра, потрібні для консумції. Це значить, що закупочна сила самого населення не йде вгору так, як зріст потреб держави й самого промислу (на розбудову залізниць, збройного промислу і под.). Подібно отже як у Німеччині, звишка коньюнктури в Польщі не є природним проявом поправи доходів населення і його добробуту, а є викликана передовсім збільшеними зброєннями і т. зв. публичними інвестиціями. В Польщі відіграли ролю в останньому часі роботи Фонду Праці і особливо роботи в Центральній Промисловій

Окрузі. Тому промисл продукційних засобів збільшив свою продукцію до 90,2% стану з 1928 року, тоді, як виріб консумційних дібр піднявся до 82,6%. Закупно машин для потреб промислу, проти 1936 року зросло на 31%, закупна машин для хліборобства піднялося о 45% в порівнанні з 1936 роком. Одначе, коли порівнати закуп машин взагалі зі станом з 1928 року, то він представляється все ще дуже й дуже марно — 56%.

Ціни збіж, що в червні ц. р. досягли були 62,3% рівня 1928 р., вже в липні знизилися до 56%, а в осінніх місяцях обнижка пішла ще троха далі. Ціни тварин легко піднялися (на 10%), ціни набілу також. Назагал отже рівень цін продуктів сіл. господарства піднявся на 4%.

В наслідок того піднялися пересічні кошти прожиття умових працівників на 1%. Рівень заробітних платень іде легко в гору у звязку з акцією робітничих орґанізацій. Індекс коштів прожиття робітничої родини в пор. з 1928 роком є 65,6, умових працівників 68,7.

Споживття в сферах: робітничій, умових працівників та урядництва майже не змінилося. Зате піднеслося знова дещо у сільського населення. Тому, що для грошевих приходів селянина в Польщі мають більше значіння ціни звіринних як ростинних продуктів, а ті перші зросли на 10%, отже в наслідку того піднеслося й спожиття селом продуктів промислу.

Капіталізація, себто вклади капіталів у банках та інших кредитових установах продовжується, хоч приріст вкладів не був такий, як в попередньому чвертьріччі. За 2. чвертьрічча 1937 р. приріст вкладів у банках був 95 міліон. зл., в 3. чвертьріччу приросло 52 міліони. Інститут пояснює цей спад тим, що великий приріст в початку року в значній частині походив з льокат державних грошей, зокрема з французької позички. Ці гроші держава згодом вибирала (на роботи) і вони вже до банків не вернули. — В приватних банках позначився легкий спад вкладів на біжучих рахунках, зате піднеслися вклади на означений речинець. Приватні банки поширювали дисконт векслів, зате звужували кредит на отвертий рахунок. В загальній сумі зріст уділених кредитів був невеликий. З державних банків тільки Рільний Банк вів жвавішу дисконтову діяльність, побільшуючи також отвертий кредит (мабуть у звязку з парцеляцією й кольонізацією). Емісійний Банк — Польський Банк підніс дещо суму уділених кредитів; в звязку з тим піднісся обіг банкнотів і швидкоплатних паперів банку на 80 міліонів зл.

Курси цінних паперів, саме опроцентованих, піднеслися на початку звітового періоду, але від вересня, під впливом заломання курсів на заграничних біржах — почали обнижуватися. Акції промислових підприємств піднеслися на цілих 20%, під впливом оживлення продукції в деяких ділянках промислу. Пересічний курс нотованих на біржі промислових акцій є тепер 32% стану з 1928 року, осягаючи рівень з березня 1931 року. Порівнюючи з березнем 1936 року є це зріст на 14%.

Державна скарбниця виявляє в цьому кварталі зріст доходів на 8 міліонів злотих, видатків на 6 міліонів. В результаті надвишка доходів 2 міліони зл. Проти 3. кварталу минулого року є зріст як доходів так видатків на 8%. Між приходовими позиціями перше місце займає зріст доходів з посередніх податків (19%); друге місце займають доходи з монополів (передовсім з продажі спірту). Між посередніми податками перше місце займає зріст податку від цукру і пива, не зросли приходи з дріжджевого податку. Доходи з мит були двічі більші, як в тім самім часі минулого року. Це наслідок зростаючого імпорту заграничних товарів (головно у звязку з розбудовою промислових установ т. зв. інвестиційної чотиролітки). Зате обнизилися впливи зі штемплевих оплат та з адміністрац. оплат. Підприємства держави вплатили в цім році більше, а саме управа залізниць (10 міліонів проти 2 міліонів мин. року).

За десять літ

(До замітки »На окраях днів«).

ПОАЗБУЧНИЙ СПИС АВТОРІВ, ЯКІ МІСТИЛИ СВОЇ ПИСАННЯ В „КООПЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛИЦІ" ЗА ЧАС ВІД 1. І. 1928. ДО 31. XII. 1937.

Андрійків, Ю.

Бардеґа М.
Банах Д.
Блажкевич Іванна.
Бобяк Гр.
Боровський М., інж.
Бородаєвський Сергій, проф.
Бочковський О. І., проф.

Вербенець Олександер.
Вербицька Евгенія.
Верес Роман, мр.
Витанович Ілля, др.

Галущинський Іван, проф.
Гаврилів Іван.
Галайчук Богдан, мр.
Галяревич Юліян.
Герасимович Сильвестер.
Горбовий Михайло.
Г. О.
Г. М.
Гурик Іван.

Ґардецька Цецилія.
Ґловінський Евген, інж.
Ґольдельман Соломон, проф.
Ґижа Іван, др.

Димінський Роман, інж.
Добриловський Микола, проф.
Доманицький Віктор, доц.
Домбчевська Ірина.
Дяків Олекса, інж.

Зєлик Володимир.
Зубик Роман, др.

Животко Аркадій.
Жук Андрій, ред.
Ж. Ю.

Іваницький Борис, проф.
Іванис Василь, проф.
Іванець Іван, др.

Капуста Микола, дир.
Капшій Е.
Кігічак Ю.
Кіцера Омелян, інж.
Коберський Карло, др.
Ковалишин Гр.
Колодницький О., інж.
Кємищук Мик.
Кононенко Харитя, др.
Коренець Денис, др.
Корчинський Михайло, мец.
Коцюба Павло, інж.
Кочержук І.
Крохмальний Михайло
Кузьма І.
Кузич Іван.
Кущинський Антін, інж.

Лапчук Іван, інж.
Левицький Кость, др.
Левинський Володимир.
Левицький Виталь, др.
Лисий Володимир, др.
Луцький Остап, дир.
Лучишин Іван, інж.

Маренін Ярослав, рев.
Мартос Борис, проф.
Мартюк Іван, дир.
Маціевич Кость, проф.
Мацьків О.
Миськів Семен.
Мицюк Олександер, проф.
Мигович Петро, дир.
Мілянич Атанас, інж.
М. О.

Няньчур Гордій, др.

Ольховий Василь, інсп.
Ольховий Ілярій, інж.
Ораченко.
Отава-Погребенко Ол.
Охрим Олександер, інж.

Павликовський Юліян, інж.
Палій Андрій, інж.
Панченко Петро, др.
Пашкевич Іван, дир.
Піснячевський Д., др.
Прокопів Іван, інж.

Раковський Йосиф, о.
Раковський Роман, інж.
Ростович Михайло, проф.
Роїк Ю.
Р. Й.
Рижевський О.

Саніцький Віктор, інж.
Салевич Григорій.
Січинський Володимир, др., проф.

Скидан Михайло, інж.
Степанів Олена, др.
Стернюк Іван, інсп.
Студинський Юрій, др.
Ступницький Іван
Творидло Микола, дир.
Тимошенко Володимир, проф.
Томашівський Евген, др.
Тотоміанц Ваган, проф. др.
Третяк М.
Храневич Кость, проф.
Храпко Микола, інж.
Храпливий Евген, інж. др.
Федів Ігор, др.
Федак Іван, інсп.
Филипович Іван, дир.
Чапля Василь, інж.
Чернецький Антін
Чепига Іван
Шепарович Юліян, дир.
Щербина Хведір, проф. акад.

СПИС КНИЖКОВИХ ВІДБИТОК З »КООПЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛИКИ« ЗА ЧАС 1928—1937.

За 10 літ видавання »Кооперативної Республики«, як відбитки з неї і додатки до неї, появилися у формі книжок і брошур ось такі праці:

1. Мицюк Олександер: Селянство і економіка большевизму, 1928.
2. Рессель Джордж, (пер А. С.): До великих діл!, 1928.
3. Павликовський Юліян: Микола Левитський, 1928.
4. Мицюк Ол.: Наукова діяльність М. Ів. Тугана-Барановського, 1929.
5. Коберський Карло: Пляни і програми кооп. курсів, 1929.
6. Ростковѝч М.: Нові завдання на освітньо-шкільному полі (про навчання кооперації в школах), 1929.
7. Мицюк Олександер: Укр. громадівець Сергій Подолинський, 1932.
8. Коберський-Левицький: Ідеольоґія кооперації (вибір з кооп. літератури), 1933.
9. Жід Шарль, (пер. Ю. Студинський): Програма кооперативізму, 1933.
10. Павликовський Юліян: Природа, мета і світогляд укр. кооперативного руху, 1934.
11. Левинський Волод.: Як боролися Поляки за своє існування під Прусією, 1934.
12. Бобяк Гр.: Історія одної міської споживчої кооперативи, 1935.
13. Гаврилів-Галяревич: Місто і кооперація, 1935.
14. Витанович Ілля: Володимир Навроцький, 1935.
15. Нагірний Василь, (ред. І. Витанович): З моїх споминів, 1935.
16. Туган-Барановський Миахйло: Кооперація, її природа і мета, 1936.
17. Січинський Володимир: Нариси з історії укр. промисловости, 1937.

Примітка: Коштом Р. С. У. К. появилися відбитки під чч. 2, 3, 5, 8—17. Відбитка ч. 13 вийшла коштом »Народ. Торґовлі«; всі-ж решта коштом їх авторів.

НАШИМ П. Т. ПЕРЕДПЛАТНИКАМ ДО ВІДОМА!

З цим числом закінчуємо в „додатку" друк тексту праці проф. В. Січинського п. з. „Нариси з історії української промисловости". В січневому числі „Кооп. Респ-ки" в додатку буде видрукований ще кінцевий матеріял (подрібний зміст книжки, річевий покажчик до тексту, як також дуже цінний історичний спис майстрів ріжних ремесел на українських землях). Щойно з цим додатком буде друк праці закінчений вповні.

Від лютня 1938 р. починаємо в додатку друк праці проф. Шарля Жіда п. н. „СОЛІДАРНІСТЬ" (Переклав Ю. Студинський).

Opłata pocztowa uiszczona gotówką. Поштове оплачено готівкою.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: Д-р Карло Коберський.
З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, вул. Чарнецького 26.